

PRIORITĂȚI ÎN VALORIFICAREA ȘI EFICIENȚIZAREA SPAȚIULUI URBAN ȘI ARHITECTURAL. OBIECTIVE DE POLITICĂ URBANĂ

Asist. drd. urb. arh. Cristina CONSTANTINESCU

Pornind de la provocarea lansată de titlul general al conferinței -]re[generarea spațiului urban/arhitectural – regenerarea presupune creștere, refacere, re-generație, înnoire, revenire, toate acestea implicând o acțiune și o dinamică ce presupun transformarea fizică a spațiului, a configurației inițiale, dar și a ambianței, a vieții și relațiilor sociale, componente ale vieții sociale care se desfășoară în cadrul creat de spațiul urban.

Noțiunea de „regenerare” conține termenul de generare care, la rândul său, este echivalentul cuvintelor „creștere”, „a da naștere”, „a forma”, „a compune”. Spațiul urban, în general, este un spațiu de natură publică, iar regenerarea sa presupune transformări sau generare de noi tipologii de organizare, cu elemente noi și cu reutilizarea unei părți de elemente existente, cu scopul de a deveni cât mai util sau cât mai accesibil și propriu activității societății, care este mereu în schimbare. Dinamica socială, demografică și tipurile de relații între membrii comunității, dar și raportul de accesibilitate, deschidere și permeabilitatea acestor spații pentru utilizatorii exteriori mediului și ambianței locului, toate acestea determină nevoia permanentă de schimbare și evoluție a cadrului fizic, dar și a ambianței spațiului public urban.

Regenerarea presupune readucerea la viață a materialului uzat, prin procedee ce îi redau din proprietățile inițiale: reconstrucție, renovare, reabilitare, refuncționalizare sau estetică. În cazul spațiilor publice, acesta e un prim pas care se poate completa cu intervenții de construire, reorganizare spațial-volumetrică sau crearea de noi scheme funcționale (stabilirea de noi relații de funcționare). Regenerarea vizează spații arhitecturale, construcții, dar și texturi urbane, imagine urbană, ambianță.

Generarea de noi forme de organizare și raport între funcțiuni apare ca rezultat al nevoilor umane, de viață (de bază), cu particularități rezultate din nevoi opționale care țin de estetică și confort sau completare a ceea ce constituie nevoie prioritară de viață.

Spațiul public este un spațiu de larg consum în care se întâlnesc simultan mai mulți indivizi, pentru că sunt atrași de ceva spectaculos sau pentru că li se oferă un mediu de socializare.

Spațiul public prezintă diverse stadii de permisivitate și accesibilitate, mai multe grade de caracter „public”: strada, piața, comerț tematic, expoziții, centre turistice, parcuri, terminale, „waterfronts”, restaurante, cinematografe, mari centre comerciale, teatre, spații pentru concerte, sărbători etc.

Spațiul public tip „piață” este un spațiu conceput și conformat pentru a găzdui activități și evenimente ce implică participare de mase, colectivități. La acestea se alătură, tot în categoria de spațiu public urban, și străzile, elemente lineare care favorizează legături și constituie cadru fizic pentru fluxuri carosabile sau pietonale, ca spații de tranzitare.

„Spațiu urban” și „spațiu arhitectural” sunt doi termeni frecvent folosiți în limbajul nostru profesional, care

definesc și au ca numitor comun „spațiul”, în variile sale înțelesuri și forme fizice, care se diferențiază după conceptul de organizare, de constituire fizică și funcțională.

Spațiul urban este spațiul din exteriorul obiectului arhitectural, spațiu interstițial compus din elemente arhitecturale, dar care se definește și se organizează în funcție de viața comunității pe care o deservește. Analizat din perspectiva spațiului de larg consum, spațiul urban presupune existența unor probleme de ordin funcțional, adaptarea la nevoile societății, la modul de viață al comunității deservite, dar impune și o rezolvare de context: gabarite și relații care pot prelua fluxuri exterioare spațiului respectiv.

Spațiul arhitectural nu poate include spațiul urban, este în general un spațiu de intimitate accesat și uzitat de comunități sau grupuri restrânse. Este mai degrabă un spațiu semicolectiv, spre deosebire de acțiunea sintagmei „spațiul urban”, care se referă la ideea de spațiu ce aparține urbei, comunității în totalitatea ei. Spațiul urban este cu precădere spațiu public.

Spațiul public și cel arhitectural au fiecare sfera lor de influență, așa cum afirma Makela în conferința publică UAUIM din mai 2009, că spațiul urban și cel arhitectural au „o aură proprie”. Apare astfel dificultatea de a stabili limitele între care se poate vorbi de spațiu urban, dincolo de care începe spațiul arhitectural. Interfața dintre cele două tipuri de spații poate fi planul fațadelor clădirilor, anvelopă care înglobează spațiul arhitectural.

Coroborarea celor două tipologii de spații nu este un subiect de actualitate, este o problemă dezbătută în conferințele școlilor de arhitectură daneză în anii 1970 („Life Between Buildings”, Jan Gehl) sau mai devreme chiar, în anii 1927-1932, în proiectul „o nouă formă de habitat uman” al grupului OSA. La originea acestor demersuri se află conștientizarea unei dezvoltări a comunităților și a unei forme de organizare urbană care încearcă să răspundă nevoilor societății în ritmul exploziei demografice a anilor industrializării, urmată de emergența capitalismului. Densitățile umane și forma de organizare a orașelor ca orașe sateliți sau megalopolisuri impun o reflecție privind modul de organizare urbană și, mai concret, modul de dialog între spațiul urban interstițial, spațiul public și spațiul arhitectural, semiprivat sau privat. Modul de organizare a celor două tipuri de spații este condiționat de organizarea spațiului de locuire umană sau, așa cum a fost tratată această problematică în anii '30, de „o nouă formă de habitare”.

Modificările demografice ridică probleme de organizare și dezvoltare a marilor capitale europene, ale căror priorități vizează o dezvoltare durabilă a urbei contemporane.

Spațiul public presupune expunerea individului, dar și condiționarea sa în relațiile umane cu ceilalți membri ai comunității. Această raportare a individului la ceilalți face ca trăirea și consumul spațiului public să fie total diferite de trăirea în mediul privat (locuință), sub legile și rigorile stabilite de constituirea fizică și funcțională a obiectului de arhitectură.

Nu înseamnă că obiectul de arhitectură este strict sub contextul privatului, însă aceasta reminiscență de concept este justificată de faptul că într-o perioadă anterioară (1900-1970), majoritatea spațiilor arhitecturale care participau la viața comunității, cu rol în viața publică, colectivă, erau cele cu funcțiune comercială sau culturală. Dacă în perioada interbelică, obiectul de arhitectură era de natură privată, în epoca industrială, natura obiectului de arhitectură avea să se modifice, instituțiile, fabricile devenind spații de muncă și comunicare colectivă. Etapă de modificare capitală a relațiilor de locuire anterioare, capitalismul a indus o dezvoltare explozivă a comunităților și a formei lor de organizare.

Urbanizarea a avut efecte asupra evoluției, dar a presupus și apariția problematicii organizării cadrului urban, nu atât în ceea ce privește forma de locuire (inițial asemănătoare cu cea rurală) care, acolo unde au fost schimbări radicale dictate de forme sociale și politice de organizare, prezintă o evoluție mai lentă comparativ cu cea a mediului public.

Dacă până în anii '70, vocația spațiului public era limitată la o relație de dialog restricționat, astăzi, într-o „nouă formă de habitat” în contextul globalizării, a relaționării sociale și culturale, cu libertate de interacțiune, în condițiile competitivității evolutive a regiunilor (pentru că s-au eliminat limitările frontaliere), este nevoie de măsuri de organizare a spațiului, nu numai la nivel urban ci și regional și rural. Mă refer aici la necesitatea organizării spațiului public astfel încât să poată susține o evoluție și o restabilire a raporturilor sociale și economice ale comunității respective în contextul competitivității contemporane.

Spațiul public are o componentă foarte importantă: activitatea și interrelaționarea indivizilor unei comunități. Fără acestea, spațiul își pierde vocația de spațiu public activ. În categoria activităților capabile să mențină activ spațiul public se numără: activitățile diurne, necesare și cele opționale, de recreere și odihnă. Activitățile diurne necesare pot fi de tranzitare, în nevoia de a ajunge de la locuință (de la spații private sau semiprivat) la locul de muncă sau invers. Activitățile opționale sunt cele care impun organizări speciale, variate, care să răspundă varietății de categorii sociale și de vârstă ale comunității, care activează spațiul public, astfel încât devine mai mult decât un simplu spațiu de tranzitare care presupune realizarea strictă a structurării fluxurilor de circulație. În prezent, obiectul de arhitectură tinde să devină el însuși spațiu public (complexe comerciale, centre culturale, excepție fac locuințele), tinde spre o mixtate a funcțiunilor incluse în anvelopa obiectului de arhitectură. Relațiile cu mediul extern, cu spațiul interstițial, public, comunitar, tind să devină mai firești, mai simplu de fixat datorită structurii de organizare a spațiilor multifuncționale, care mimează spații urbane. Nu mai există o deosebire frapantă și clară între mediul interior, cu funcțiune mixtă, de multe ori se include în spațiul interior al obiectului de arhitectură o ambianță de spațiu exterior.

În ceea ce privește nivelul de organizare și dialog între spațiul restricționat în accesibilitate și cel public, urban, de larg consum, în egală măsură exemplare sunt orașele contemporane americane — New York, Chicago — și marile capitale europene — Paris, Londra, Barcelona: spațiul public urban se extinde prin alocarea de funcțiuni publice nivelului parterelor și chiar primelor etaje ale imobilelor, iar funcțiunea clădirii, oricare alta decât locuirea, participă la viața orașului. Limitele dintre spațiul public de consum și cel exclusiv privat se estompează sau devin insesizabile. Spațiul privat — tip de habitat impus de reguli de marketing și de dezvoltare economică, dar și impusă de noile condiții demografice și sociale — tinde să se ofere orașului prin funcțiuni publice, de consum.

Deși limitele fizice de delimitare a spațiului arhitectural de cel public, urban tind să se dematerializeze, în evoluția orașului contemporan există totuși limite de natură economică, socială sau chiar de siguranță a spațiului public, urban, care fac ca această coroborare și întrepătrundere a spațiului public/privat să nu se realizeze.

Discrepanțe și deficiențe de funcționare a spațiilor (urbane sau arhitecturale) fac ca problematica rezolvării și organizării spațiilor publice să persiste, sub rezerva unor preconizări de evoluție pe termene medii și lungi.

Barcelona. Conversia spațiilor orașului olimpic în spații publice urbane, cu rol în dezvoltarea ulterioară a turismului (după anul 2004).

Paris (I). Noua strategie de reactivare a zonei Défense prin implantarea de noi clădiri de locuințe și publice (2009).

Paris (II). Noua strategie de reactivare a zonei Défense prin implantarea de noi clădiri de locuințe și publice (2009).

Obiective de politică urbană pot fi :

- realizarea rețelelor de circulație și organizarea lor pe categorii de fluxuri (dimensionare eficientă - gabarite);
- organizare de tip „layere” cu zone de distribuție și conexiune între spații;
- evitarea intersecției între fluxuri diferite (pietoni/fluxuri motorizate);
- accesibilitate rapidă la mijloace de transport în comun (de exemplu, metroul parizian: maximum 500m între stații);
- necesitatea existenței unei benzi de transport în comun și intervenții, diferențiată în structura gabaritului stradal;
- remodelarea esteticii urbane;
- prevenirea degradării fondului construit și a spațiului interstițial existent, prin politici și proiecte realizate prin parteneriate public/privat;
- realizarea unei rețele de spații plantate, uniform dezvoltate, în concordanță cu structura urbană existentă și cu tendințele viitoare de dezvoltare;
- ierarhizarea spațiilor și relaționarea lor ierarhizată.

Prioritățile de dezvoltare, de ridicare a standardului și a ambianței mediului construit, se despart pe două paliere distincte: unul ce ține de valorificare — resurse naturale / resurse umane, societate, comunități / valori culturale / tradiții / „specificul locului”, altul de eficientizarea transportului în comun / echiparea cu funcțiuni și amenajare, pentru a crea o ambianță proprie activităților desfășurate, astfel încât să se poată eficientiza mediul de interacțiune între oameni.

În vederea organizării spațiilor publice, în perspectiva unei dezvoltări durabile, Parisul are ca obiectiv prioritar în strategia de dezvoltare urbană din 2004 protejarea comerțului punctual și a tuturor arterelor comerciale. La capitolul „imagine urbană”, reglementările urbanistice trebuie să creeze o permisivitate sau mai bine zis o flexibilitate și o libertate a conceptului de arhitectură, reglementând un interval de indicatori și indici urbanistici ce se pot modifica numai în cazuri de excepție. Armonizarea țesutului existent, de factură tradiționalistă, cu intervenții contemporane, moderne este un obiectiv al omogenității imaginii urbane, care reflectă particularitățile societății sau ale neamului.

În ceea ce privește valorificarea elementelor caracteristice ale orașului — tipologii de spații/țesut/textură, care dau identitate și reprezentativitate cadrului fizic și celui spiritual al comunităților, pot fi citate câteva exemple:

Bibliografie:

GEHL, Jan. *Life Between Buildings*, Van Nostrand Reinhold (July 1987)

MERIGGI, Maurizio. *Nova forma di habitat umano*, în *La Città Verde*, program de studii aprofundate la Universitatea Politehnică din Milano, grupo OSA 1927-1932.

Concursuri de arhitectură și strategii de intervenții urbane contemporane, în revistele *Future* nr.7/12/14 și *Plan* nr. 32/30.